

Spodbujanje učenja o Evropski uniji na šolah

Nada Trunk Širca

Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije

Andreja Barle

Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije

Jasmina Mohorko

Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije

Katja Kolenc

Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije

Valerij Dermol

Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije

Izobraževanje je od začetka moderne države in vzpostavitve množičnega šolstva pomemben dejavnik, ki prispeva h krepitvi vezi med političnimi institucijami in državljani. Vlogo izobraževanja krepi prepričanje, da pomanjkanje državljskih kompetenc vodi k apatičnosti državljanov, nizki angažiranosti ter celo k nezaupanju v delovanje demokratičnih institucij. Pomanjkanje državljskih kompetenc je ovira za angažirano udejstvovanje posameznikov oziroma celo držav v okviru mednarodnih organizacij. Jasno je, da samo izobraževanje ne more reševati vseh vprašanj, povezanih z vlogo aktivnega demokratičnega državljana, lahko pa prispeva pomemben del. Pričujoč članek opisuje umeščenost domovinske in državljske vzgoje ter v okviru tega učenje o evropski razsežnosti državljanstva v slovenskih šolah.

Ključne besede: evropsko državljanstvo, državljska vzgoja v Evropi, evropska razsežnost poučevanja, ključne kompetence, vseživljenjsko učenje

Državljanstvo v novi dobi

Kompleksnost in spremenljivost sodobnega sveta zahteva vedno nove premisleke o svetu, v katerem živimo, o položaju posameznika, družbenih skupinah in o družbenih procesih. Terja celo nenehne premisleke o konceptih, ki so se zdeli trdni in nespremenljivi. Med njimi je zagotovo tudi koncept državljanstva in identitete. To velja še posebej v globaliziranem in multikulturnem svetu, kjer se vse bolj jasno zarisuje os lokalno – nacionalno – globalno (Pikalo 2011).

Oblikovanje identitete postaja vse bolj zapleten proces. Spreminjajoči svet zahteva, da se posameznik nenehno spreminja in pri tem ohranja samega sebe. Oblikovanje identitet temelji na percepciji znanja in izkustva. Konstitutivne dimenzije sebe – čas in prostor, bolezen in zdravje, spol in leta, rojstvo in smrt, spolnost in ljubezen – tako niso več datumi, temveč problem, kako odgovoriti nanje, kako jih predstaviti (Melucci 1996). Prav zato ni čudno, da hkrati ob spreminjanju nenehno išče trdna oprijemališča.

Med pomembna oprijemališča je sodila nacionalna identiteta. Toda tudi nacionalna identiteta kot najpomembnejša oblika teritorialne solidarnosti, temelječe na ideji enotne nacionalne države, izkustev in občutkov patriotizma ter skupne kulturne dediščine ni več nespremenljiv označevalec, ki vodi državljane (Torres 1998, 187). Procesi globalizacije in vključevanja nacionalne države v širše mednarodne integracije vprašanje oblikovanja nacionalne identitete še zastrujejo.

Tesna povezanost med nacionalno državo in državljanstvom je bila v preteklosti samoumevna. Razvoj državljanstva je bil proces, ki je tekel hkrati z oblikovanjem nacionalne skupnosti. Prav zato je bila vzgoja državljana ena od osrednjih nalog nacionalne države (Turner 2006, 225). Izobraževanje je v tem procesu odigralo ključno vlogo (Ramirez in Bolli 2007). Procesi uvajanja množičnega in obveznega šolanja so bili neločljivo povezani z oblikovanjem nacionalne države. Pomembna naloga množičnega in obveznega šolanja je bila oblikovanje državljske identitete in nacionalne zavesti, ki posameznika poveže z državo in oblikuje nacionalno skupnost (Green 1997, 134).

Podlaga za oblikovanje kurikulumov, ki naj bi zagotovili oblikovanje nacionalne zavesti in državljske identitete, je bila etnocentristična, pri čemer je bila osrednja pozornost usmerjena na razlikovanje »nas« od vseh drugih (Green 1997). Utrjevanje nacionalne zavesti in državljske identitete v procesu množičnega in obveznega šolanja v Evropi ima celo nekatere skupne značilnosti, in sicer: poudarjanje patriotizma, poveličevanje kulture in zgodovine naroda in mitologiziranje nacionalnih herojev in dogodkov (Keating 2011, 244).

S procesi globalizacije in vključevanja nacionalnih držav v širše mednarodne integracije se je pojavilo vprašanje, ali je koncept državljanstva neločljivo povezan z nacionalno državo in ali je potrebno koncept državljanstva na novo premisliti (Turner 2006; Keating 2011). S krepitvijo Evropske unije in povečano mobilnostjo ljudi, z večjimi migracijskimi tokovi vprašanja nacionalne iden-

PREGLEDNICA 1 Razlikovanja med nacionalnim in postnacionalnim modelom

Razsežnosti državljanske vzgoje	Nacionalni model	Postnacionalni model
Osredotočenost predmetnika na geografijo in nacionalno pripadnost	Patriotski	Osredotočenost na regijo/svet, na regionalne, mednarodne organizacije
Državljanstvo	Pripadnik naroda	Državljan regije, sveta (pri čemer ostaja pripadnik naroda)
Človekove pravice	Pravice in dolžnosti temeljijo na nacionalni pripadnosti	Temeljijo na globalnih definicijah pripadnosti, nacionalna pripadnost je še vedno prisotna
Vrednote	Vrednote, ki jih propagira nacionalna država in nacionalna kultura	Univerzalne državljanske vrednote
Veščine	Participacija v nacionalnih institucijah	Sodelovanje, zavedanje o družbeni konstrukciji znanja, kritično mišljenje

titete in državljanstva niso bila zgolj akademska, temveč povsem konkretna vprašanja. Konkretna rešitve za navedena vprašanja je bilo potrebno poiskati na številnih področjih nacionalnih politik, zagotovo pa tudi na področju izobraževanja, ki je bilo tradicionalno povezano z razvojem nacionalne države.

Ponovna konceptualizacija državljanstva vključuje različne definicije. Nekatere so povsem splošne, kot npr., da gre za nove oblike državljanstva, ki je ne definira izključno nacionalna država (Delanty 2000). Druge skušajo pojasnjevati razmerje med identitetami in novimi oblikami državljanstva, pri čemer poudarjajo, da identitete niso več nujno vir pravic in privilegijev, kar je pripomoglo k razločitvi nacionalne identitete in nacionalnega državljanstva in omogočilo soobstoj obeh (Soysal 1994). Keatingova (2011) v grobem razlikuje dva različna pristopa, ki sta se uveljavila v državljanški vzgoji v šolah, in sicer model, ki izhaja iz nacionalne države in t. i. postnacionalni model. Razlikovanja so povzeta v preglednici 1.1 (Keating v Pikalo, Ilc in Banjac 2011, 245–246).

Shematski prikazi so pogosto preveč poenostavljeni. Naveden shematski prikaz pa se zdi, kljub pogostemu navajanju (Keating 2011), preveč splošen in premalo poglobljen, da bi služil za nadaljnjo obravnavo. Zagotovo tudi ne more biti v oporo pri analizi umeščenosti učenja o evropski razsežnosti državljanstva, saj že zaradi specifičnosti integracije, kot je EU, prenos dosedanjih modelov in strategij poučevanja o državljanstvu preprosto niso mogoči. Naveden shematski prikaz tudi ne omogoča razprave o kompleksnosti

in povezanosti razumevanja državljanstva v novi dobi, to je državljanstva v razmerju do nacionalne države ter do evropskega državljanstva ter s tem povezane državljske vzgoje.

Učenje o evropski razsežnosti državljanstva je postalo za Slovenijo posebno pomembno od devetdesetih let naprej – torej od obdobja, ko je postala samostojna nacionalna država. Prav zato bo v nadaljevanju analiza posvečena pristopom, ki so se razvili od leta 1990 naprej v mednarodni skupnosti in nato v Sloveniji.

Učenje o evropski razsežnosti državljanstva od devetdesetih let do danes

Na razumevanje koncepta državljanstva je v obdobju po letu 1990 pomembno vplivala uveljavitev formalnega državljanstva Evropske unije s podpisom Pogodbe o Evropski uniji v Maastrichtu 1992 in širitev držav članic. Evropska identiteta preprosto ni bila več omejena na zahodnoevropske države, »bivše komunistične države je bilo treba vključiti ne le v evropske integracije, temveč tudi v evropski imaginarij« (Keating v Pikalo, Ilc in Banjac 2011, 257).

Uveljavljanje aktivnega demokratičnega državljanstva je zato postalo pomemben cilj izobraževalnih politik vseh vključenih držav. Tako na ravni Evropske unije kot tudi na ravni Sveta Evrope je bila sprejeta vrsta dokumentov in konkretnih projektov, s katerimi naj bi se zagotovila prisotnost učenja za aktivno demokratično državljanstvo v kurikulih. Tako je bil izveden projekt Education for Democratic Citizenship, izvedena je bila tudi študija izobraževanje Education and Active Citizenship in the European Union, DG XXII 1998, Svet ministrov za izobraževanje in Evropski parlament pa sta 2006 sprejela Key Competencies for Lifelong Learning. V okviru seznama ključnih kompetenc, ki naj bi jih posamezniki pridobili v procesu izobraževanja, so posebej izpostavljene socialne in državljanske kompetence.

Konceptualni premik v razumevanju državljanstva je več kot očiten. Državljske identitete niso bile več neločljivo povezane z narodi. Več poudarka je danega državljanu kot pripadniku politične in državljske skupnosti kot pripadniku etnične, kulturne ali zgodovinske skupnosti (Keating 2011, 258). Na osnovi tega premika je moč opaziti tudi spremembe v umeščenosti državljanske vzgoje v kurikulih evropskih šol. Kurikuli so bolj usmerjeni v učenje o človekovih pravicah, participaciji. Državljanstvo je ločeno od družbeno-kulturnih identitet in posameznih teritorijev, kar dopušča družbeno-kulturno raznolikost in se hkrati zavzema za pove-

zavo raznolikih skupin v imenu skupnega poslanstva, kar naj bi bila izgradnja Evrope, združene v znanju, demokraciji in participaciji (Keating 2011, 263).

Navajanje različnih teoretskih definicij kaže na vso kompleksnost problema, kar pa ne zmanjšuje nujnosti vključevanja državljske vzgoje v proces izobraževanja. Cilj državljske vzgoje v šolah je krepitev državljskih kompetenc, ki vključujejo tako znanje, veščine kot tudi zmožnost aktivne participacije.

Četudi je bilo uvajanje predmetov državljska vzgoja v številnih državah pospremljeno z nelagodjem, ki je izviralo iz bojazni, da gre za ideologizacijo, je nujnost posredovanja znanja, pomembnega za državljsko vzgojo, mogoče utemeljiti s tem, da to znanje (Galston 2004):

- podpira demokratične vrednote,
- podpira politično udejstvovanje,
- pomaga razumeti tako svoje lastne interese kot tudi interese drugih skupin,
- državljske pouči o državljskih zadevah,
- zmanjšuje nezaupanje in strah pred udejstvovanjem v javnem življenju,
- omogoča dejavno sodelovanje v javnem življenju, udejstvovanje pri odločanju v javnih zadevah.

Učenje o evropski razsežnosti državljanstva pomeni pridobivanje formalne vednosti in večjega razumevanja niza družbenih in političnih vprašanj. Evropska razsežnost je bila v večini držav še pred nekaj leti omenjena le v splošnih kurikulih, kjer je šlo za obravnavo in spodbujanje občutka pripadnosti Evropi, veliko bolj prisotna pa je bila na ravni sekundarnega izobraževanja. Poročilo Evropske komisije, objavljeno 31. maja 2012, kaže znatno napredovanje vključevanja državljske vzgoje v šolske učne načrte na različne načine (Evropska komisija 2012). Poročilo z naslovom *Državljska vzgoja v Evropi*, ki zajema podatke za referenčno šolsko leto 2010/2011, med drugim izpostavlja, »da so šole v vseh evropskih državah uvedle pravila in priporočila za spodbujanje demokratičnih praks in udeležbe, na primer z izvolitvijo predstavnikov razreda, dijaških svetov in predstavnikov dijakov v organih upravljanja šol« (Evropska komisija 2012, 1). Še več, vse države članice EU so na primarni in sekundarni stopnji izobraževanja vključile svoje učence in dijake v vodenje šol.

Med drugim pa poročilo, kamor je bilo zajetih vseh 27 držav

članic EU, Islandija, Norveška, Hrvaška in Turčija, izpostavlja problem oz. izziv pomanjkanja osnovnega usposabljanja za učitelje. Samo Anglija in Slovaška namreč zagotavljata bodočim učiteljem, specializiranim za državljansko vzgojo, izboljšanje znanj in spretnosti (Evropska komisija 2012). Ob tem se učitelji dostikrat znajdejo v dilemi, kako prenašati znanje o EU svojim učencem oz. kako podati dobro strukturirano predavanje, ki bi bilo uspešno in učinkovito.

Večina držav v Evropi omogoča strokovno usposabljanje zaposlenih učiteljev v zvezi z evropsko razsežnostjo, učitelji pa se v okviru evropskih programov udeležujejo tudi izmenjav in študijskih obiskov v tujini in prav te priložnosti izjemno prispevajo k izboljšanju poznavanja o vsebinah evropske dimenzije. Pri poučevanju imajo učitelji na voljo razna informacijska gradiva in učne pripomočke o EU, ki so hkrati namenjeni tudi širši javnosti.

K razvoju evropskega državljanstva pomembno prispevajo razne obšolske dejavnosti, kot je npr. mobilnost v okviru raznih programov vseživljenjskega učenja znotraj EU. Možnost pridobivanja praktičnih izkušenj pa je učencem omogočena tudi s ponudbo projektov, med katerimi so najbolj razširjeni in priljubljeni študijski obiski, izmenjave, pobratenje šol. V nekaterih evropskih državah poteka tudi letno tekmovanje Evropa v šoli, ki se osredotoča predvsem na umetniško in literarno področje. Prav tako je že postala navada, da šole praznujejo pomembne datume nastajanja Evrope (npr. 9. maj) (Euydice 2005, 66).

Ob vsem navedenem kljub vsemu ostaja vrsta dilem in tudi zagat. Velik izziv za izobraževalne politike je vsakokratno vzpostavljanje razmerja med nacionalnim in globalnim, med konceptom državljanstva in patriotizma.

Učenje o evropski razsežnosti državljanstva v Sloveniji

Umeščenost državljske vzgoje v izobraževalnem sistemu v Sloveniji je za vse načrtovalce izobraževalne politike predstavljala velik izziv. Slovenija je ena tistih držav, kjer je bilo obvezno šolanje uvedeno med prvimi v Evropi. Hkrati je bilo šolanje vedno tesno povezano z oblikovanjem in ohranjanjem nacionalne identitete. Tesna povezanost izobraževanja z nacionalno identiteto je pomembno vplivala tudi na oblikovanje izobraževalnega sistema v samostojni državi. Programski dokumenti, ki so bili podlaga za oblikovanje šolskega sistema v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, so vključevali jasno opredelitev pomena državljske vzgoje in

nacionalne države (Krek 1995). Vključevanje državljsanske vzgoje v kurikule šol zato ni bilo vprašljivo. Z mnogo več dilemami pa se je izobraževalna politika soočala ob konceptualnih vprašanjih, kot so: kako razumeti državljsansko vzgojo, na katerih vsebinskih sklopih (znanju) naj bo zasnovana, kako naj se vzpostavlja razmerje do nacionalne identitete, do patriotizma. Vsa navedena vprašanja so bila še posebej občutljiva v devetdesetih letih prejšnjega stoletja.

Državljsanska vzgoja je v kurikule šol v Sloveniji sedaj vključena na več načinov, in sicer:

- kot predmet,
- kot vsebinski sklop v več različnih predmetih,
- kot kroskurikularna tema,
- v okviru različnih drugih dejavnosti v kurikulu (obvezne izbirne vsebine, razširjen del programa) in potekajo na ravni šole kot celote.

Če je za devetdeseta leta značilna vezanost na koncept nacionalnega državljanstva, se je predvsem s procesi, ki so se začeli pred vključevanjem Slovenije v EU, koncept vse bolj začel širiti s temami t. i. postnacionalnega modela. Prav zato so bile razprave o tem, kaj to pomeni v razmerju do nacionalne države, toliko bolj žgoče (Barle in Rustja 2006).

Prvič se je tema o evropskih integracijah v slovenskem učnem načrtu pojavila leta 2011, dve leti prej pa je izbirni del učnega načrta vključeval vsebinski sklop Združena Evropa – starajoča se Evropa, ki sicer ni opredeljeval delovanja EU. Le-ta se je pojavila v novem učnem načrtu v okviru obveznih vsebin za učence 7. in 8. razreda; Evropska unija: njen nastanek in širitev ter Republika Slovenija, članica EU. Izsledki analize pokrivanja vsebin tega novega učnega načrta in evropskega modula raziskave ICCS kažejo relativno dobro znanje naših učencev o EU (Šimenc 2012, 103–144). Morda je razlog tudi v tem, da tovrstne vsebine, ki v učnem načrtu leta 1999 še niso bile vključene, jih je pa predvideval učni načrt iz leta 2011, kar kaže tudi primerjava pokritosti dveh učnih načrtov iz leta 1999 in 2011 glede na vprašalnik ICCS 2009. Nov učni načrt za 8. razred namreč tudi predvideva, da učenci na konkretnih primerih spoznajo vpliv članstva Slovenije v EU na njihovo vsakodnevno življenje ter delovanje EU (Šimenc 2012, 133). Srednješolsko izobraževanje ponuja dijakom logično bolj obsežen sklop znanj in kompetenc o EU.

Leta, ko je Slovenija vstopila v EU, je Zavod Republike Slove-

nije za šolstvo objavil programsko prilagoditev gimnazijskih oddelkov v t. i. evropske oddelke. Kot so narekovale potrebe takratnega aktualnega dogajanja in prihodnjih priložnosti za Slovenijo, so z uvajanjem novih vsebinskih elementov (ki sicer niso neposredno spremenile strukture prejšnjih programov) poudarili in izrazili evropsko dimenzijo. Danes v Sloveniji učne načrte evropskih oddelkov izvaja 14 srednjih šol.

Potreba po poznavanju Evrope je v šolskem kurikulumu zadoščena s široko pahljačo različnih dejavnosti, čeprav se evropske države v splošnem strinjajo, da je državljansko vzgojo treba vključiti v formalni šolski učni načrt. V Sloveniji je nastal prvi priročnik za poučevanje o vsebinah EU, EU v šoli, ki ga je izdal Urad vlade za komuniciranje in Predstavništvo Evropske komisije v Sloveniji s strokovno pomočjo Zavoda Republike Slovenije. Prejeli so ga vse učiteljice in učitelji osnovnih in srednjih šol v Sloveniji.

Krepitev zavedanja o evropskih dimenzijah – projekt EU-PIKA

V zadnjem desetletju se v Sloveniji soočamo z različnimi oblikami izobraževanja, katerih cilj je dvigniti zavedanje o evropskih dimenzijah državljanstva. Veliko teh oblik se odvija tudi v okviru neformalnega izobraževanja.

Eden takšnih je program Jean Monnet, ki je v obdobju 2007–2013 del programa Vseživljenjsko učenje, ustanovljen leta 1989 in posvečen v spomin na Jeana Monneta, enega od ustanovnih očetov EU. Namenjen je spodbujanju poučevanja, raziskovanja in razmišljanja na področju študij evropskih integracij na ravni visokošolskih institucij tako znotraj kot zunaj Evropske skupnosti (glej http://eacea.ec.europa.eu/llp/jean_monnet/jean_monnet_en.php).

Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije (MFDPŠ) je sodelovala na razpisu programa Vseživljenjsko učenje ter bila izbrana za sofinanciranje projekta v letu 2012 v okviru akcije »Learning Europe at School«, katere splošni cilj je, da bi delovanje EU približali evropskim državljanom in še posebej mladi populaciji (glej http://eacea.ec.europa.eu/llp/funding/2012/call_jean_monnet_action_ka1_2012_en.php). Skupno je bilo sofinanciranje v letu 2011 izbranih 46 projektov in še 17 v letu 2012.

Projekt EU-PIKA (akronim pomeni Politike, Institucije, Kooperacija, Akcije ali v angleščini Policies, Institutions, Cooperation, Actions) je bil enoletni projekt, katerega cilj je bil posredovati vsebine o delovanju EU širši javnosti, študentom, dijakom in učen-

cem. V okviru projekta je potekalo osem različnih dogodkov; okrogle mize, tridnevni tabor za srednješolce, delavnice za osnovnošolce, izobraževanje za učitelje, tematske delavnice za študente.

Ena od teh oblik je bil tudi EU KAMP II. za srednješolce, ki je potekal med 12. in 14. oktobrom 2012. Tridnevne delavnice, ki so potekale tudi v okviru izbirnih predmetov za srednje šole, so združile 45 dijakinj in dijakov iz celotne Slovenije. Dogodek je potekal na MFDPŠ in v Centru za šolske in obšolske dejavnosti na Gorenju pri Zrečah. Udeleženci so se ob druženju z vrstniki na inovativen način učili o zgodovini evropskih integracij, institucijah in politikah EU, o katerih so jim predavali različni priznani slovenski in tuji predavatelji.

Med udeleženci je bila izvedena tudi manjša raziskava, ki se je nanašala na naslednje cilje:

1. pridobiti od udeležencev njihovo mnenje o lastnem znanju na izbranih področjih o zgodovini, politikah in institucijah EU,
2. oceniti dejansko znanje o najbolj splošnih dejstvih EU in
3. pridobiti mnenje dijakov o pomenu znanja o EU in koliko teh znanj pridobijo v šolah.

Skupaj je vprašalnik (anonimno) izpolnjevalo 33 udeležencev (oz. 75 % vseh udeležencev) – dijakov 3. in 4. letnikov iz 12 slovenskih srednjih šol (udeleženci so bili dijaki poklicnega in tehničnega srednješolskega izobraževanja ter dijaki gimnazij, med njimi tudi dijaki evropskih oddelkov: Šolski center Rogaska Slatina, Srednja ekonomska šola Celje, Šolski center Velenje, Gimnazija Jurija Vege Idrija, Gimnazija Bežigrad, Poslovno-komercialna šola Celje, Srednja šola za gostinstvo in turizem Maribor, Šolski center Celje, Šolski center Ptuj, Gimnazija Novo mesto in Gimnazija Piran). Vprašalnik je sestavljen iz treh različnih sklopov:

1. V prvem sklopu »Kako ocenjujem svoje znanje?« je navedenih 12 različnih področij EU iz tematskih sklopov zgodovine, politike in institucij, obravnavanih na tridnevni delavnici. Anketiranci so morali oceniti svoje znanje na 5-stopenjski lestvici (5 pomeni odlično, 1 pomeni ne vem nič).
2. Drugi sklop »Preizkusi svoje znanje« je obsegal 10 trditvev o splošnih dejstvih o EU. Anketiranci so trditve ocenjevali »pravilna/ni pravilna«.
3. Tretji sklop vprašalnika »Kaj menimo« je obsegal 3 vprašanja odprtega tipa, kjer so lahko udeleženci podali svoje mnenje

o pomembnosti poznavanju vsebin EU, obravnavanja tematik EU v šolah. Zadnje vprašanje je spraševalo po mnenju udeleženca glede lastnega prispevka k učinkovitejšemu poznavanju vsebin EU.

Rezultati prvega dela vprašalnika kažejo, da so udeleženci s področja zgodovine EU najboljše ocenili svoje znanje v zvezi z začetkom sodelovanja in širitvijo, nato z ustanovno pogodbo in šele nato pomembne osebe iz zgodovine ustanavljanja EU. Bolje kot zgodovino poznajo politike EU. Najbolje tiste, ki so povezane s skupno evropsko valuto in zaposlitvami, zanimivo pa so slabše ocenili svoje poznavanje Europassa. V primerjavi s prej navedenimi področji so slabše ocenjevali svoje znanje v zvezi z institucijami EU.

V drugem sklopu so morali anketiranci preizkusiti svoje znanje in se opredeliti do 10 trditvev o splošnih dejstvih o EU. Vsi anketiranci so menili, da so pravilne naslednje trditve, in sicer: EU je edinstven političen projekt in hkrati pravna organizacija, je bila ustanovljena z Maastrichtsko pogodbo, da smo državljani RS 1. januarja 2004 postali tudi državljani EU, da dan Evrope praznujemo 9. maja in da v EU nimamo 27 uradnih jezikov. Najmanj anketirancev pa je menilo, da je točna trditev: Skupni trg je eden izmed temeljev EU, ki temelji na 4 svoboščinah – prostemu pretoku blaga, storitev, kapitala in potovanja.

Bolj kot hiter pregled preizkušanja znanja (samoocena ter trditve) so pomembni odgovori, kjer so anketiranci odgovarjali na 3 vprašanja odprtega tipa in podali svoje mnenje o pomembnosti poznavanja vsebin EU, obravnavanja tematik EU v šolah. Zadnje vprašanje je spraševalo po mnenju glede lastnega prispevka k učinkovitejšem poznavanju vsebin EU.

Na vprašanje »Zakaj in koliko se ti zdi poznavanje vsebin EU pomembno za tebe osebno oz. za dijake nasploh?« so nekateri anketiranci odgovorili, da je pomembno, da se zavedamo svojih možnosti v EU. Izpostavili so, da je tovrstno poznavanje pomembno, saj živijo v EU in je dobro, da tudi sami vedo, kaj se dogaja, saj ne nazadnje to vpliva na njihovo prihodnost. Zanje je pomembno poznati institucije, ki posredno ali direktno vplivajo na njihovo življenje. Anketiranec/-ka je poudarila, da »kot se spodobi poznati Slovenijo, katere državljani smo, se spodobi poznati tudi EU, saj smo sedaj tudi njeni državljani« (anketni vprašalnik, oktober 2012). Anketiranci so prav tako izpostavili, da je znanje o tem potrebno, da mladi vedo v kakšnem političnem in družbenem sistemu živijo ter da so seznanjeni z možnostmi zaposlitve. Prav tako za-

radi identitete in pripadnosti celotni skupnosti. Zanimiva je izjava anketiranca/-ke po izvedbi delavnic: »Zelo pomembna, ker svet stoji na mladih in treba se je učiti o prednostih in slabostih določenih organizacij.«

Odgovori na vprašanji »Koliko o vsebinah EU izveste v šoli in katera področja obravnavate? Imaš kakšen predlog, kako naj se učenje o EU v šolah dopolni?« so si bili precej podobni. Večina je odgovorila, da v šoli o vsebinah EU izvedo zelo malo, le splošne stvari ali celo nič. Če že obravnavajo kakšne vsebine o EU, potem so le-te v sklopu drugih predmetov, kot so geografija in zgodovina. Le nekateri udeleženci so bili srednješolci evropskega oddelka. Ti so verjetno tisti, ki so odgovorili, da imajo v 3. letniku predmet Evropske študije, kjer obravnavajo EU nasploh, njene institucije in politike na splošno. Njihovi predlogi so bili, da bi lahko imeli izbirni predmet na tematiko EU, prav tako so predlagali, da bi lahko svoje znanje dopolnjevali s seminarskimi nalogami o EU. Drugi predlogi so bili še razna izobraževanja, dodatna predavanja, izvedba taborov, Evropske študije kot predmet.

Mnenje anketirancev o tem, kako bi lahko sami prispevali k bolj učinkovitemu poznavanju vsebin o EU, je večina odgovorila, da je to odvisno od vsakega posameznika. Menijo, da nikogar ne morejo prisiliti za zanimanje o EU, poudarjajo pa, da bi se morala tistim, ki želijo sodelovati, podati možnosti za to. Njihovi predlogi so bili podobni kot v prejšnjem vprašanju; s sodelovanjem, organizacijo tovrstnih predavanj in delavnic, debatni krožki na temo EU, dodatne šolske vsebine, po delavnicah pa so v vprašalnik dopisali še predavanja v šolah, praksa, obiski raznih institucij in simulacije.

Zaključek

Kompleksnost in povezanost sodobnega sveta prinaša ponoven premislek o nekaterih kategorijah našega bivanja, ki so se zdele do sedaj nevprašljive, kot je npr. koncept državljanstva. Za Slovenijo je bil koncept državljanstva tesno povezan z razvojem nacionalne države in ohranjanjem nacionalne identitete. Vključevanje Slovenije v mednarodne integracije, še posebej pa EU, je spodbudilo razprave o razmerju med nacionalnim, globalnim; o razmerju med državljanstvom in patriotizmom. Nesporno ima izobraževanje pomembno vlogo pri oblikovanju teh razmerij ter pri krepitvi socialnih in državljanskih kompetenc. Prav zato ni vseeno, kakšne so izobraževalne politike na tem področju. Pri tem je posebej pomembno, da se občutljivo razmerje, ki se vzpostavlja na tem pod-

ročju, krepi z izmenjavo izkušenj dobrih praks, predvsem pa, da so ukrepi na področju formalnega izobraževanja podprti z različnimi oblikami na področju neformalnega izobraževanja. Zdi se, da lahko samo iskanje sinergij med različnimi oblikami formalnega in neformalnega izobraževanja prispeva k učinkovitem umeščanju državljske vzgoje v sistem izobraževanja.

Področje poučevanja vsebin EU (v šolah) podaja široke možnosti za nadaljnje dejavnosti. Kot so pokazali rezultati analize in kakor ugotavljamo tudi sami, je pomembno, da se zavemo svojih možnosti in priložnosti, ki nam jih ponuja EU. Vsakršno zanimanje za kakršnokoli tematiko je odvisno od posameznikovega vrednotenja. Ker težje vplivamo na spreminjanje človeških vrednot, veliko lažje pa na potrebe ljudi, ugotavljamo, da je potreba po ozaveščenosti pomena in vpliva evropske razsežnosti vedno večja. Zato v nadalje velja premisliti in najti dodatne poti do posameznikovega védenja o tem, kakšne so koristi in prednosti, ki nam jih EU prenaša, ter kako je prav to povezano z našim vsakdanjikom.

Literatura

- Barle, A., in E. Rustja. 2006. *Državljska in domovinska vzgoja*. Ljubljana: Beja.
- Delanty, G. 2000. *Citizenship in a Global Age: Society, Culture and Politics*. Buckingham: Open Univesity Press.
- Evropska komisija. 2012. »Državljska vzgoja v vseh evropskih šolah, a premalo usposabljanj za učitelje.« http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-514_sl.pdf
- Galston, W. 2004. »Civic Education and Political Participation.« *Political Science and Politics* 37 (2): 263–266.
- Green, A. 1997. *Education, Globalisation and the Nation State*. Basingstoke in New York: Macmillan.
- Keating, A. 2011. »Vzgoja državljanov Evrope.« V *Državljanstvo in globalizacija*, ur. J. Pikalo, 239–268. Ljubljana: Sophia.
- Krek, J. (ur.) 1995. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Melucci, A. 1996. *The Playing Self: Person and Meaning in the Planetary Society*. Cambridge: Cambridge Univesity Press.
- Pikalo, J. 2011. *Državljanstvo in globalizacija*. Ljubljana: Sophia.
- Pikalo, J., B. Ilc in M. Banjac. 2011. *Meje globaliziranega sveta*. Ljubljana: Sophia.
- Ramirez, F. O., in J. Bolli. 2007. »The Political Construction of Mass Schooling: European Origins and Worldwide Institutionalization.« V *Sociology of Education: A Critical Reader*, ur. A. Sadovnik, 2–17. New York: Routledge.

- Soysal, Y. 1994. *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago: Chicago University Press.
- Šimenc, M., ur. 2012. *Razvoj državljanske vzgoje v Republiki Sloveniji: Konceptualni okvir in razvoj kurikulumov*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/digitalna_knjiznica/Dissertationes_22_ISBN_978-961-270-146-8_PDF/DK_CC%202.5_Dissertationes_22_ISBN_978-961-270-146-8.pdf
- Torres, C. A. 1998. »Democracy, Education and Multiculturalism: Dilemmas of Citizenship in a Global World.« *Comparative Education Review* 42 (4): 421-447.
- Turner, B. 2006. »Citizenship, Nationalism and Nation-Building.« V *Sage Handbook of Nations and nationalism and Social Theory*, ur. G. Delanty in K. Kumar, 225-236. London: Sage.

■ Dr. Nada Trunk Širca je visokošolska učiteljica na Mednarodni fakulteti za družbene in poslovne študije.
trunk.nada@gmail.com

Dr. Andreja Barle je visokošolska učiteljica na Mednarodni fakulteti za družbene in poslovne študije.
andreja.barle-lakota@mfdps.si

Jasmina Mohorko je projektna asistentka na Mednarodni fakulteti za družbene in poslovne študije.
jasmina.mohorko@mfdps.si

Katja Kolenc je projektna asistentka na Mednarodni fakulteti za družbene in poslovne študije.
katja.kolenc@mfdps.si

Dr. Valerij Dermol je visokošolski učitelj na Mednarodni fakulteti za družbene in poslovne študije.
valerij.dermol@mfdps.si

Tatjana Ažman and
Sanja Gradišnik

Training Teachers and Educators with the Method of Mutual Reflexion

The article describes peer reflection as a method of professional training of teachers and other professionals working together and learning from one another. The authors designed the method on the basis of experience and certain theoretical premises. The main objective of the method is to shed light upon and improve the work of two teachers that work together in a pair, but also the work of each individual. In the article the method is defined through characteristics of reflection, critical friendship and provision of feedback. Four main steps must be observed in the performance of peer reflection: the method requires thorough advance preparation, work must be reflected upon constantly, upon execution of tasks, the experience must be discussed through the prism of mutual reflexion and the gathered knowledge can then be applied in new experiences. We describe an example of best practice and find out when the method can be used, provide guidelines and key principles of use, describe when it is best used and bring attention to certain conditions that must be met for peer reflection to be successful.

Keywords: peer reflection, critical friendship, feedback, professional development of teachers, school

VODENJE 2|2013: 71–91

Nada Trunk Širca,
Andreja Barle,
Jasmina Mohorko,
Katja Kolenc, and
Valerij Dermol

Promotion of Learning about the European Union in Schools

From the very beginning of modern state and establishment of mass schooling, education has been an important contributing factor in strengthening the link between political institutions and citizens. The role of education is further strengthened by the preconception that a lack of citizen competences leads to apathy among citizens, low involvement and even mistrust in the operation of democratic institutions. A lack of citizen competences is a hindrance for engaged involvement of individuals and even countries in international organizations. It is clear that education by itself cannot solve all the issues related to the role of an active democratic citizen, but it can make a very important contribution. The present article describes the organization of homeland and citizenship education and learning about the European aspect of citizenship in Slovenian schools.

Keywords: European citizenship, citizenship education in Europe, European aspect of teaching, key competences, life long learning

VODENJE 2|2013: 93–105